

ДЖЕРЕЛА і ПРИМІТКИ

- ¹ *Костомаров М.І.* Закон Божий (Книга буття українського народу). — К., 1991. — С. 30.
- ² *Зайончковский П.А.* Кирилло-Мефодиевское общество (1846—1847). — М., 1959. — С. 129—130.
- ³ Там же.
- ⁴ *Белинский В.* Полное собрание сочинений. — Т. 5. — М., 1954. — С. 177.
- ⁵ Там же. — С. 330.
- ⁶ Цит. за: *Миллер А.* “Украинский вопрос” в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.). — Спб., 2000. — С. 72.
- ⁷ *Сарбей В.* Національне відродження України. — К., 1999. — С. 214.
- ⁸ Там само. — С. 215.
- ⁹ Пам’ятки суспільної думки України (XVIII — перша половина XIX ст.): Хрестоматія — Дніпропетровськ, 1995. — С. 35.
- ¹⁰ Основа. — 1862. — № 3. — С. 14—15.
- ¹¹ *Миллер А.* Указ. соч. — С. 79.
- ¹² *Катков М.* 1863 год: собрание статей по польскому вопросу, помещавшихся в “Московских ведомостях”, “Русском вестнике” и “Современной летописи”. — Вып. 2. — М., 1887. — С. 665.
- ¹³ *Миллер А.* Указ. соч. — С. 100.
- ¹⁴ Там же. — С. 104.
- ¹⁵ Русский вестник. — 1863, май. — С. 259.

- ¹⁶ *Миллер А.* Указ. соч. — С. 110.
- ¹⁷ Там же. — С. 240—241.
- ¹⁸ Дневник П.А. Валуева, министра внутренних дел. — Т. 1. — М., 1961. — С. 239.
- ¹⁹ *Катков М.* Указ. соч. — С. 677.
- ²⁰ Там же. — С. 685.
- ²¹ Там же. — С. 693.
- ²² Українська культура: Лекції за редакції Дмитра Антоновича. — К., 1993. — С. 106.
- ²³ *Каппелер А.* Россия — многонациональная империя: Возникновение. История. Распад. — М., 2000. — С. 190.
- ²⁴ Цит. за: *Шпорлюк Р.* Імперія та нації. З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі. — К., 2000. — С. 142.
- ²⁵ Там само. — С. 144.
- ²⁶ Там само. — С. 146.
- ²⁷ *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе. — Т. I. — К., 1994. — С. 159.
- ²⁸ *Каппелер А.* — Указ. соч. — С. 158.
- ²⁹ *Савченко Ф.* Заборона українства 1876 р. — К., 1930. — С. 198.
- ³⁰ Див.: *Миллер О.* Указ. соч. — С. 128.
- ³¹ Вестник Европы. — 1872, май. — С. 238.
- ³² Див.: *Драгоманов М.* Вибране. — К., 1991. — С. 204—233.
- ³³ *Савченко Ф.* Вказ. праця. — С. 18.
- ³⁴ Украинская жизнь. — 1915. — № 1. — С. 60.
- ³⁵ *Павлик М. М.П.* Драгоманов (1841—1895). Ювілей на смерть. Автобіографія. — Львів, 1896. — С. 361.
- ³⁶ *Драгоманов М.* Вказ. праця. — С. 422.
- ³⁷ *Савченко Ф.* Вказ. праця. — С. 63.
- ³⁸ Там само. — С. 64.
- ³⁹ *Миллер О.* Указ. соч. — С. 166.
- ⁴⁰ Архівна справа. — 1927. — № 2—3. — С. 21.
- ⁴¹ *Савченко Ф.* Вказ. праця. — С. 329.
- ⁴² Там само. — С. 204.
- ⁴³ Там само. — С. 372.
- ⁴⁴ Там само. — С. 375.
- ⁴⁵ Там само. — С. 380—382.
- ⁴⁶ *Лотоцький О.* Сторінки минулого. — Т. 1. — Варшава, 1932. — С. 59.
Є. Чикаленко згадував, що в середині 90-х рр. XIX ст. В. Антонович та П. Житецький звернулись до Київського генерал-губернатора Драгомирова з проханням, щоб “він ужив у Петербурзі заходів, аби скасувати або полегшити закон 76 року [...] Результатом заходів Драгомирова було справді малесеньке полегшення для українського слова, і “Киевской старине” нарешті дозволено було друкувати на своїх сторінках українську белетристику” (Чикаленко Є. Спогади. 1861—1907. В 3-х част. — Львів, 1925. — Ч. 2. — С. 22).
- ⁴⁷ *Єфремов С.* Про дні минулі [Спогади] // Молода нація, 2003, № 1. — С. 142.
- ⁴⁸ *Лотоцький О.* Вказ. праця. — С. 35.
- ⁴⁹ “Українське питання” в Російській імперії (кінець XIX — поч. XX ст.). В 3-х частинах. — Ч. 1. — К. 1999. — С. 72—73.
- ⁵⁰ *Грушевський М.* Місія Драгоманова // “Україна”, 1926. — Ч. 2—3. — С. 3.
- ⁵¹ Громада. — 1878. — № 1. — С. 3.
- ⁵² *Миллер О.* Указ. соч. — С. 235.
- ⁵³ *Хаймсон Л.* Исторические корни Февральской революции // Анатомия революции. 1917 год в России: массы, партии, власть. — Спб., 1994. — С. 22.
- ⁵⁴ *Касьянов Г.* Українська інтелігенція на рубежі XIX—XX ст. Соціально-політичний портрет. — К., 1993. — С. 15.
- ⁵⁵ Політична історія України XX ст. В 6-ти т. — Т. 1. — К., 2002. — С. 97.

- ⁵⁶ Миллюков П. Национальный вопрос (Происхождение национальности и национальные вопросы в России). — Б.м., 1925. — С. 159.
- ⁵⁷ Лисяк-Рудницький І. Вказ. праця. — Т. 1. — С. 150.
- ⁵⁸ Українська суспільно-політична думка у XX столітті. — Б.м., 1983. — Т. 1. — С. 22.
- ⁵⁹ Грінченко Б. Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. — К., 1994. — С. 105.
- ⁶⁰ Цит. за: Верстюк В. Українська Центральна Рада. — К., 1997. — С. 31.
- ⁶¹ Франко І. Літературно-науковий вістник. — Львів, 1900. — Т. XII. — С. 9.
- ⁶² Праця. — 1905, січень № 11. — С. 4.
- ⁶³ Праця. — 1905, березень-квітень, № 13—14. — С. 6.
- ⁶⁴ Гермайзе О. Нариси з історії революційного руху на Україні. — Т. 1. — Революційна Українська партія (РУП). — К., 1926. — С. 227.
- ⁶⁵ Політична історія України XX століття. — Т. 1. — К., 2002. — С. 275.
- ⁶⁶ Дорошенко В. Українство в Росії. Новіші часи. — Відень, 1916. — С. 39.
- ⁶⁷ Феденко П. Український рух у XX ст. — Лондон, 1959. — С. 29.
- ⁶⁸ Українські політичні партії кінця XIX — початку XX ст.: програмові і довідкові матеріали / Упоряд. В.Ф. Шевченко та ін. — К., 1993. — С. 35.
- ⁶⁹ Там само. — С. 38.
- ⁷⁰ Там само. — С. 34.
- ⁷¹ Там само. — С. 75—76.
- ⁷² Там само. — С. 46.
- ⁷³ Там само. — С. 55.
- ⁷⁴ Там само. — С. 62.
- ⁷⁵ Дорошенко В. Вказ. праця. — С. 33.
- ⁷⁶ Єфремов С. Історія українського письменства. — К., 1995. — С. 567.
- ⁷⁷ Чикаленко Є. Вказ. праця. — Ч. 3. — С. 9.
- ⁷⁸ Цит. за: Верстюк В. Українська Центральна Рада. — С. 39—40.
- ⁷⁹ Субтельний О. Україна: історія. — К., 1991. — С. 263.
- ⁸⁰ Феденко П. Вказ. праця. — С. 58.
- ⁸¹ Ковалевський М. При джерелах боротьби: спомини, спогади, рефлексії. — Ін-сбрук, 1960. — С. 16—17.
- ⁸² Программы политических партий России. Конец XIX — начало XX в. — М., 1995. — С. 328.
- ⁸³ Ковалевський М. Вказ. праця. — С. 17.
- ⁸⁴ Цит. за: Верстюк В. Українська Центральна Рада. — С. 44.
- ⁸⁵ Касьянов Г. Вказ. праця. — С. 83.
- ⁸⁶ Рибалка Л. Про одну заяву // Наш голос. — 1911. — № 6 — 8. — С. 356.
- ⁸⁷ Петлюра С. Статті, листи, документи. — Т. 1. — Нью-Йорк, 1956. — С. 65.
- ⁸⁸ Див.: Жук А. (А. А-ко) Короткий нарис партійної історії // Наш голос, 1911, № 6—8. — С. 286.
- ⁸⁹ Петлюра С. Статті. — К., 1993. — С. 55.
- ⁹⁰ Там само. — С. 56.
- ⁹¹ Лотоцький О. Вказ. праця. — Т. 3. — С. 22.
- ⁹² Там само. — С. 25.
- ⁹³ Грушевський М. Освобождение России и украинской вопрос. — Спб., 1907. — С. 71, 76.
- ⁹⁴ Там само. — С. 88—89.
- ⁹⁵ Михутина И. Украинский вопрос в России (конец XIX — начало XX века). — М., 2003. — С. 79.
- ⁹⁶ Політична історія України XX ст. — Т. 1. — С. 284.
- * III Державна Дума діяла з 1 листопада 1907 р. до 9 червня 1912 р. В ній було представлено 442 депутати, в тому числі від українських губерній 111 депутатів. Майже всі останні належали до фракцій “октябристів” та націоналістів. У 1909 р. фракція “русские националисты” нараховувала у своєму складі близько 100 депутатів, а блок

- “октябристів” та правих — 110 депутатів, а разом з тими депутатами, що до них приєдналися. — 154.
- ⁹⁷ Политические партии России. Конец XIX — первая треть XX века. — М., 1996. — С. 135.
- * Фінляндія оголошувалась невід’ємною частиною імперії на правах завоювання.
- ⁹⁸ Устав клуба русских националистов в Киеве. — К., 1908. — С. 1—2.
- ⁹⁹ Киевлянин. — 1908, 26 мая.
- ¹⁰⁰ Див.: *Дорошенко В.* Українство в Росії. — С. 92.
- ¹⁰¹ Цит. за: *Грушевский М.* Иллюстрированная история Украины. — К., 1996. — С. 554.
- ¹⁰² Киевлянин. — 1914, 11 января.
- ¹⁰³ *Михутина И.* Указ. соч. — С. 139.
- ¹⁰⁴ Там само. — С. 139.
- ¹⁰⁵ “Українське питання” в Російській імперії (кінець XIX — початок XX ст.) — Ч. 3. — С. 169, 199.
- ¹⁰⁶ Політична історія України XX ст. — Т. 1. — С. 283.
- ¹⁰⁷ Там само. — С. 287.
- ¹⁰⁸ *Дорошенко Д.* Мої спомини про недавнє минуле. — Львів, 1923. — Ч. I. — С. 16.
- ¹⁰⁹ Там само. — Ч. 1. — С. 19.
- ¹¹⁰ Доклад Української соціал-демократичної робітничої партії Росії Міжнародному Соціалістичному конгресові в Копенгагені. — Львів, 1910. — С. 2.
- ¹¹¹ *Петлора С.* Статті, листи, документи. — Т. 1. — С. 85.
- ¹¹² Там само. — С. 87.
- ¹¹³ Там само. — С. 86.
- ¹¹⁴ Там само. — С. 162.
- ¹¹⁵ Там само. — С. 165.
- ¹¹⁶ Там само. — С. 172.
- ¹¹⁷ Там само. — С. 172.
- ¹¹⁸ Там само. — С. 170.
- ¹¹⁹ Політична історія України XX ст. — Т. 1. — С. 298.
- ¹²⁰ *Феденко П.* Вказ. праця. — С. 89.
- ¹²¹ *Касьянов Г.* Вказ. праця. — С. 62.
- ¹²² *Витанович І.* Історія українського кооперативного руху. — Нью-Йорк, 1964. — С. 128.
- ¹²³ *Дорошенко Д.* Вказ. праця. — Ч. 1. — С. 62.
- ¹²⁴ Наше минуле. — 1918. — № 3. — С. 131.
- ¹²⁵ *М. фон Хаген.* Великая война и искусственное усиление этнического самосознания в Российской империи // Россия и первая мировая война (Материалы международного научного colloquium). — Спб., 1999. — С. 389.
- ¹²⁶ Там же. — С. 391—392.
-